

Rahvusarhiivi
2015. aasta aruanne

Sisukord

1. Üldhinnang 2015. aastale	3
2. Hindamine	4
3. Kogumine ja nõustamine	5
3.1. Avalike arhivaalide kogumine	5
3.2. Tähtajalise säilitusväärtusega dokumentide kogumine	6
3.3. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine	6
3.4. Asutuste nõustamine	7
4. Säilitamine	8
4.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö	8
4.2. Konserveerimine	8
4.3. Digiteerimine	9
5. Kasutamine	10
5.1. Uurijateenindus ja andmebaasid	10
5.2. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused	11
5.3. Ühismeedia.....	13
6. Digitaalarhiivindus	14
6.1. Tarkvaraarendus.....	14
6.2. Digitaalse säilitamine	14
6.3. Koostöö	14
7. Teadus- ja publitseerimistö	16
8. Organisatsiooniline areng	17
Lisa 1	19

1. Üldhinnang 2015. aastale

Rahvusarhiivi seisu 2015. aasta lõpus ilmestavad erinevad numbrid: rohkem kui 9 miljonit säilikut ligi 80 000 riulimeetrit, üle 15 miljoni kujutise veebis ja enam kui miljon külastuskorda aastas on suured arvud. Pool petabaiti digitaalset ainet tundub seevastu üsna pisikese kogusena. Niisiis, numbrid võivad olla kõnekad, numbrite taha vaatamine kõnetab aga veelgi enam. Sestap lõpetabki Rahvusarhiiv tegusa tööaasta alati ka sõnalise aruandega, püüdes avada olulisemate tegevuste sisu ja analüüsida tulemusi.

2015. aasta tegevusprioriteet oli arhiivi peahoone Noora valmimisega seotud riigihangete ettevalmistamine ja läbiviimine koostöös Riigi Kinnisvara AS-i ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Hea meel on tõdeda, et selles kõige mahukamas ja keerukamas arendusprojekti saatis meid edu. Aasta lõpuks on Noora edenenud plaanitud tempos, kõik senised hanked on õnnestunud, ettenähtud eelarveliste vahenditega on hästi toime tulnud. Arhivaalide ja arhivaaride ümberpaigutamine algab kevadel 2016 ja uus arhiivihooned avatakse avalikkusele 2017. aasta algul.

Noora kõrval kulges teistegi tegevusülesannete täitmine hästi. Nõnda võib sedastada, et 2011. aasta arhiiviseadusega sätestatud üleminek makrohindamisele on nüüdseks põhimõtteliselt aset leidnud. Rahvusarhiivil on hea ülevaade siinsetest arhiivimoodustajatest, nende tähtsamatest ülesannetest, seega ka nende tegevuse käigus ladestuva teabe väärtusest. Asutustel on samuti lihtsam toimida, kui selgelt on teada, millist infot tuleb hoida arhiivireeglite järgi ja millist mitte. Kaasnevad paremad avalikud teenused, läbipaistvam riigivalitsemine, säästlikum majandamine, kollektiivse mälu kestmine.

Kui Noora edenemine toetab arhiivi kolmest põhiülesandest kõige selgemini säilitamist (aga mitte ainult), makrohindamine kogumist (aga mitte ainult), siis kasutamise valdkonda ilmestab 2015. aastal eelkõige muutus meie klientide struktuuris. Veebipõhiste arhiiviteenustega kümmeaasta eest alanud arhiivikasutamise kasv jõudis tippu 2013. aastal, mil loendati kogunisti 1,4 miljonit külastust aastas. 2014. aastal langes see üllatuslikult 10% võrra ja 2015. aastal veel 15% võrra. Esmapilgul tundub, et tegemist on arhiiviteenuste kasutamise kiire langusega, süvenemisel avaneb aga mõnevõrra teistsugune pilt. Nimelt selgub, et külastuste vähenemise on põhjustanud arhiivi virtuaalsesse uurimissaali vaid korraks põiganute, n-ö juhukülaliste arvu kahanemine, aga jõudsalt on kasvanud arhiivi püsikundede arv, samuti arhiivikülastuste keskmine pikkus minutites. Oluline on silmas pidada sedagi, et Rahvusarhiivi laienev kohalolek erinevates (sotsiaal)meedia-kanalites on sisuliselt samuti arhiiviteenuse pakkumine ja selle tarbimine, kuigi mõnevõrra teisel moel, kui ise allikat lehitsedes. Rahvusarhiiv on jätkuvalt esirinnas ajalooteaduslike käsitluste kirjastamisel, aastas ilmub taas kümmeaasta arhiivi väljaannet. Alates arhiivi asutamisest 1999. aastal on välja antud kokku 186 teadus- ja allikapublikatsiooni. Nii „Tuna” lugeja, veebinäituse uudistaja, ühisloomes osaleja, ajaveebi külastaja kui ka 2015. aastal ilmuma hakanud Rahvusarhiivi uudiskirja tellija on õigupoolest kõik arhiiviteenuse tarbijad. Selles valguses ja muudegi tegevusülesannete täitmise kontekstis oli 2015. aasta edukas (Rahvus)arhiivi aasta.

Uuel, 2016. aastal tuleb mõistetavalt keskenduda Nooraga seonduvatele tegevustele, samas vajavad uuendamist nii arhiivi arengusihid kui ka mõned kesksed poliitika ja juhised, läbi tuleb viia digitaalsele arhiveerimise terviklik analüüs ning jätkuvalt panustada kodumaisesse ja rahvusvahelisse koostöhe. Areng jätkub, väljakutseid jagub.

2. Hindamine

Aruandeaasta lõpu seisuga oli Rahvusarhiivi poolt arhiivimoodustajatena käsitletavate asutuste arv 756. Seda on 9 arhiivimoodustaja võrra rohkem kui eelmisel aastal, põhjuseks minimaalsed ümberkorraldused avalikus sektoris. Hinnati 20 tegutseva arhiivimoodustaja põhitegevuse dokumente, kusjuures 8 puhul selgus, et arhiiviväärtuslikke dokumente ei teki (valdavalt riigi asutatud sihtasutused).

Arhiivimoodustajateks ehk avalikke ülesandeid täitvateks asutusteks, kus võib tekkida arhiiviväärtuslikke dokumente oli 2015. aastal hinnatud 28,4% asutustest ja isikutest, kelle dokumente hindab Rahvusarhiiv (kokku on 2660 asutust ja isikut). 28%-ne suhtarv ehk veidi rohkem kui veerand asutustest on viimastel aastatel püsinud enam-vähem samana. Aasta lõpuks oli 756 arhiivimoodustajast põhi- ja juhtimisfunktsioonide dokumendid hinnatud 631 arhiivimoodustajal, see hõlmab 83,5% arhiivimoodustajatest. Hindamata on hetkeseisuga 125 arhiivimoodustajat, millest suurema rühma moodustavad erinevad muuseumid.

Hinnatud 20 arhiivimoodustaja põhitegevuse dokumentidest väärivad enam märkimist Kaitseministeeriumi, Tartu Ülikooli, Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Kaitseressursside Ameti dokumendid. Huvitava väljakutsena tasub kindlasti mainida ka Rahvusarhiivi enese dokumentide hindamist, mis sundis hindajaid Rahvusarhiivi dokumentatsioonile vaatama tavapärasemast hoopiski laiemast ning eripärasema pilguga.

Nagu varasematelgi aastatel, nii hinnati ka sel korral sarnaseid funktsioone täitvate arhiivimoodustajate dokumente. Hindamisotsusega nr 52 hinnati haiglate põhitegevuse dokumente (v.a isikupõhised meditsiinidokumendid). Hindamisotsuse kohaselt kogutakse edaspidi SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla ja SA Tartu Ülikooli Kliinikumi 12 sarja dokumente. Teiste raviasutuste dokumendid arhiiviväärtust ei saanud.

Keerulisema hindamisotsusena väärrib märkimist tervishoiuteenuse osutamist tõendavate isikupõhiste meditsiinidokumentide (alates 2003. aastast) hindamine. Hindamisega alustati 2014. aastal ja see peegeldab ilmekalt Eesti oludes gigantse valdkonna (ca 8,5 miljonit ravivastuvõttu aastas) toimimist hübriidse dokumendihalduse tingimustes. Aastate 2003–2014 lõikes otsustati jätkata sünnikuupäeva valimit, kuid ainult haiguslugude ja 7 haigla lõikes. Alates 2015. aastast võetakse arhiiviväärtuslik osa dokumentatsioonist tervise infosüsteemist. Rahvusarhiiv on veendunud, et selliselt kogutav isikupõhine terviseinfo on igakülgsest piisav valdava osa uurijahuvi rahuldamiseks tulevikus.

Aastas vormistatud hindamisotsuste hulk on stabiliseerunud (ca 100 otsust aastas), kuid kasvanud on filmiarhiivis vormistatud hindamisotsuste arv (veidi üle poole) ja vähenenud on traditsiooniliste asutusepõhiste hindamisotsuste arv. Põhimõtteliselt tähendab see seda, et arhiiviseaduse § 7 lõigetes 1 ja 2 püstitatud makrohindamise sätteid on juba lähiajal suures ulatuses täidetud.

3. Kogumine ja nõustamine

2015. aastal on Rahvusarhiivi kogudele lisandunud 962 riulimeetrit arhivaale (186 211 säilikut), mis on viimaste aastate keskmisest oluliselt suurem (376,3 meetrit 2012. aastal, 333,4 meetrit 2013. aastal ja 245,2 meetrit 2014. aastal). Suurenemine tulenes mahukast pärimisregistrist: 106 953 säilikut 464,4 meetril. Enamik Rahvusarhiivi jõudnud arhivaalidest pärineb tegevuse lõpetanud asutustest, mis on loodud 1970. aastatest kuni 1990. aastateni. Vähemal hulgal lisandus ainst tegutsevate asutustelt, kes annavad arhivaale üle 2000. aastate teise kümnendi alguseni.

3.1. Avalike arhivaalide kogumine

Suurim üleandmisprojekt, mille ettevalmistamisega tegeles arhiiv juba eelnevatel aastatel, oli Harju maakohtu poolt üle antud pärimisregister. Register lõpetas tegevuse maakohtu juures ja alates 1. jaanuarist 2015 läks elektroonilise registri pidamise kohustus üle Notarite Kojale. Rahvusarhiivile üle antud kolleksioon sisaldab testamente ja pärimistoimikuid aastatest 1944–2014. Suuremahulised on ka tegevuse lõpetanud notarite arhiivid, neid võeti vastu kolm: Tallinna notar Mare Milleri, Pärnu notar Lagle Lindre ja Rakvere notar Katre Pustaku arhiiv.

Mitmed asutused andsid üle oma valduses olevaid nõukogudeaegsete asutuste arhiive: Politsei- ja Piirivalveamet jätkas ENSV Siseministeeriumi haldusalas olnud asutuste arhivaalide üleandmist, Kaitsepolitseiamet andis üle ENSV Riikliku Julgeoleku Komitee ning sellega seotud asutuste ja tehaste arhivaale, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumilt ning Maaeluministeeriumilt saadi hulk väikeseid arhiive. Viimased on asutused, mille tegevusaeg jääb 1990. aastatesse ja 2000. aastate algusesse, samuti on tegu samade asutuste eelkäijate arhiividega (enam kui 1200 säilikut Tööstuskomiteelt, Eesti Energiaametilt, Kaubalitsentsiametilt, Kütuse- ja Energeetikakomiteelt).

Rahandusministeerium andis üle Õigustatud subjektide ning tagastatava ja kompenseeritava vara registri, mis sisaldab andmeid aastatest 1991–2014, sealhulgas elektrooniliselt registri keskaasi, maakonnabaase, maksegraafiku andmebaasi ja ühistatud vara andmebaasi.

Maaülikool andis üle Eesti Põllumajanduse Akadeemia Järvselja Öppe-Katsemajandi nõukogude perioodist pärit arhivaale ning Pärnu Ülejõe Põhikool gümnaasiumiaegseid arhivaale seoses asutuse ümberkorraldamisega põhikooliks. Jätkus külanõukogude materjalide vastuvõtt, vallavalitsustest lisandusid materjalid aastatest 1972–1991 (näiteks Pühalepa ja Kingissepa täitevkomitee).

2015. aastal jõudsid Rahvusarhiivi 2014. aastal arhiiviväärtuse saanud personalitöö isikutoimikuid. Näiteks andis endiste allasutuste personalitöö isikutoimikuid üle Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Intellektuaalomandi ja Tehnoloogiasirde Keskus (hallatud Vabariigi Teadusliku Tehnikaraamatukogu dokumendid) ning tekstiilivabrik Punane Koit.

Riigikogu Kantselei andis üle Vabariigi Valimiskomisjoni arhivaale aastatest 1992–1999, hõlmates Riigikogu, kohalike omavalitsuste ja presidendi valimiste, samuti rahvahääletuste arhivaale. Riigikantselei jätkas digitaalsete sarjade üleandmist, lisandus Riigi Teatajaga väljaandmise, asjaajamise ja arhiivinduse õigusaktide ning standardite väljatöötamisega seotud kirjavahetus aastatest 2006–2008. SA Keskkonnainvesteeringute Keskus andis üle 156 arhivaali aastatest 2000–2014.

3.2. Tähtajalise säilitusväärtusega dokumentide kogumine

Personalidokumente võeti eraõiguslikelt asutustelt vastu vaid hädavajadusel, peamiselt koguti dokumente Rakvere ja Valga hoidlasse. Valdavalt on tegemist erastatud ettevõtetega, mille arhiive on seni majutanud eraõiguslikud valdajad, ent üle anti ka endiste kolhooside ja sovhooside personalidokumente, näiteks Antsla vallavalitsuselt, Võru Gaasianalüsaatorite Tehaselt, Tootmiskoondiselt Polümeer, Tallinna Tootmiskoondiselt RET ja vabrikult Tegur.

3.3. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Uute arhiivimoodustajatena võeti vastu Arnold Mikkerile kuulunud dokumendid aastatest 1918–1938 (sõjaväeteenistusega seotud dokumendid, soomusrongi varustuse, relvade ja sõdurite nimekirjad, kirjade ja luuletuste käsikirjad, nii Vabadussõjaaegseid kui ka hilisemaid fotosid sõjaväe manöövrите ja erinevate ürituste kohta) ning Valeri Kalabugini ühiskondliku ja erialase tegevuse dokumentide kollektsioon, muu hulgas Eesti venekeelse elanikkonnaga seotud dokumente perioodist 1989–1993 (dokumente referendumiga kohta Narvas ja Sillamäel, analüüse ja uuringuid venekeelse elanikkonna olukorra kohta jm). Arhiivi jõudis ka Henrik Alliku isikuarhiiv perioodist 1924–1988, sisaldades elulookirjeldusi, kaustikut märkmetega Tallinna keskvanglast, 1950. aasta arreteerimise ja kohtuasja lõpetamisega seotud dokumente, kirjavahetust, fotosid, märkmikke jm.

Rahvusarhiivi 2014. aasta algatusele koguda Eesti Vabariigi kõrgemate ametikohtade (presidendid, peaministrid, Riigikogu esimehed) isikuarhiive saabus aasta eest kaheksa positiivset vastust kuueteistkümnest. 2015. aastal anti sama kogumisprojekti käigus arhiivile üle Ülo Nugise 58 isiklikku dokumenti aastast 1944–2004. Kogumi hulka kuuluvad isikut tõendavad dokumendid, diplomid, tõendid ja teised isiklikud dokumendid.

Baltisakslaste huvi anda Saksamaalt just Eestisse üle oma perekonnaarhiive jätkus ka sel aastal. Kokkulepe perekonnadokumentide üleandmiseks on sõlmitud Zoega von Manteuffelite järeltulijatega, arhiivi üleandmine toimub tuleval aastal. Esmane läbirääkimine on toimunud ka von Strykide järeltulijatega.

Jätkus ajalooarhiivi kauaaegse arhivaari Tiiu Oja rikkaliku isikuarhiivi vastuvõtmine, mis on suures osas üle antud ja jõuab lõpule järgmisel aastal. Samuti jätkub Tartu arhitekti, käesoleval aastal muinsuskaitseameti elutöö auhinna pälvinud Udo Tiirmaa joonistekogu vastuvõtmine.

Koostöös Eesti Evangeelse Luteri Kiriku (EELK) Konsistooriumiga toodi kasutusse Lääne praostkonna, Ida-Harju praostkonna ja ligi poolte Viru praostkonna koguduste raamatud. Kirjeldati Saarte praostkonna koguduste raamatud. Kaalukamaks muudatuseks oli arhiivi infosüsteemi kasutamise lepingu sõlmimine – konsistooriumi arhiivis asuvate arhiivifondide kirjeldused kantakse arhiivi infosüsteemi AIS, kus aasta lõpu seisuga on 70 konsistooriumi arhiivi kirjeldused säiliku tasandil. Eraarhivaalide omanikule eraldatava toetuse abil koondati konsistooriumi arhiivi Kuressaare Laurentiuse koguduse vanem arhiiviainees. Täiendavalt kirjeldati Väike-Maarja koguduses asuvaid dokumente ja lõpule viidi Tallinna Oleviste koguduse arhiivifondi korrastamine ja kirjeldamine.

Õigeusu koguduste fondidele tuli täiendus endise Tartumaa muuseumi kogude hulka kuulunud Rõngu, Rannu ja Kavilda EAÕK koguduste dokumentide kaudu. Tähelepanu väärib toiming

ainulaadsus – Eesti Rahva Muuseumile üle antud muuseumikogu museaalidest said arhivaalid arhiiviseaduse mõistes.

Filmiarhiivi jõudis 6505 fotot, 248 nimetust filmi- ja videomaterjali ning 103 helidokumenti. Tunduvalt paranes Eesti Filmi Instituudi rahastatud filmide laekumine, tänavu andis 18 filmitootjat arhiivile üle ühtekokku 122 filmi, sh „Vehkleja” (2015), „Fast Eddy vanad uudised” (2015), „Nullpunkt” (2014) ja „Risttuules” (2014). Filme andsid üle ka Välisministeerium ja Kistler-Ritso Eesti SA. Iga aastaga suureneb digitaalselt üleantavate filmide hulk, tänavu võeti neid vastu mahus 31,7 terabaiti. Lisaks professionaalsele filmitoodangule võeti vastu 54 väärtuslikku amatöörfilmi. Eesti Sõjaveteranide Liidu pikaajaline president Raivo Kalamäe annetas 24 videosalvestust eestlaste vabadusvõitluse üritustest Austraalias, pakkudes oma abi ka salvestuste kirjeldamiseks. Samuti tehti algust Sisekaitseakadeemia hoonest leitud 675 filmikarbi läbivaatamise ja korrastamisega ning Politsei- ja Piirivalveameti mahuka, ent vaid osaliselt korrastatud video- ja fotokogu arhiveerimisega. Vello Salo vahendusel jõudis arhiivi 24 helilinti haruldasi salvestisi. Rootsi Eestlaste Liidust anti üle Harald Perteni helidokumendid ja Stockholmi Eesti Ühingu lähiraadio saadete kogu.

3.4. Asutuste nõustamine

Pärimisregister oli pikima ettevalmistusajaga vastuvõtt 2015. aastal ja see nõudis ka nõustamisel ajaliselt suurima panuse. Nõustati Tartu maakohtu kinnistus- ja registriosakonda kinnistustoimikute korrastamisel ja Pärnu Ühisgümnaasiumi tegevuse lõpetanud Pärnu Hansagümnaasiumi dokumentide arhiivi üleandmiseks ettevalmistamisel. Tartu Tamme Gümnaasium hakkas arhivaalide üleandmist ette valmistama ja vajab põhjalikku nõustamist. Tartu maavalitsust juhendati õigusvastaselt võõrandatud vara dokumentide korrastamisel ja kirjeldamisel ning koostati maavalitsuse arhiiviskeem.

Eraõiguslikest asutustest toetas arhiiv Eesti Punase Risti uue dokumentide loetelu koostamist ja arhiivi koosseisust ülevaate uuendamist. Jätkus koostöö sihtasutusega Avatud Eesti Fond arhiivi korrastamisel ning foto-, heli- ja videomaterjali säilitamisel, sihtasutus on valmistamas ette järgmise arhiiviosa üleandmist. Digitaalsete fotode korrastamisel ja kirjeldamisel juhendati mittetulundusühingut Fenno-Ugria, Ajakirjanike Liitu arhiivi koosseisust ülevaate koostamisel ning nõustati Eesti Energiat, Õpetatud Eesti Seltsi ja Eesti Looduseuurijate Seltsi.

4. Säilitamine

4.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

2015. aasta lõpus paiknesid Rahvusarhiivi arhivaalid kümnes hoones, kus on hoiul 9 133 513 säilikut (sh fotod ja helid) ning lisaks 32 021 filmi. Kaasaegsetes arhiivihoonetes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ja Tartu Vahi tänava hoone) säilitatakse 58% Rahvusarhiivi arhivaalidest. Vaba riiulipinda on kokku 1189 riiulimeetrit.

Keskkonnatingimuste näitajad hoidlates olid aasta vältel rahuldavad. Talv oli suhteliselt soe ja suvi jahe, mistõttu püsis temperatuur ka vanades kliimaseadmeteta arhiivihoonetes nõuetekohastes piirides. Haapsalus kasutati suve- ja sügisperioodil hoidlaõhust õhuniiskuse liia eemaldamiseks mobiilset kuivatit. Kõigi hoidlate keskkonnatingimusi seirati regulaarselt.

Kuressaare ja Haapsalu osakonnas tegeleti arhivaalide kolimiseks ettevalmistamisega: karbistati säilikuid, lõpetati olemikontrolle, inventeeriti nimistuid ja fonditoimikuid, parandati korrastusvigu ja AIS-i kirjeid, koostati hoidlate kaupa ülevaateid fondide nimekirjadele ja nimistutele vastavate karpide arvuga.

Tartu hoidlatest väljastati 22 237 säilikut (2014. aastal 34 001 säilikut), neist 6050 digitaalsete tagatiskoopiade valmistamiseks. Digiteeritud kaardid koliti Vahi hoone kaardihoidlasse. Kogude praktiliseks ettevalmistamiseks enne kolimist moodustati neljaliikmeline meeskond, kelle ülesandeks on säilikute puhastamine, korrastamine, ümbristamine, tähistamine jms. Aasta vältel puhastati, korrastati ja karbistati ~320 fondi säilikud. Karbistamiseks kasutati ~15 000 karpi. Noora hoidlariulite mõõtmete ja konstruktsiooni täpseks määratlemiseks selgitati välja kolitavate karpide ja köidete mõõtmed ja kogused.

Tallinna hoidlatest väljastati 58 499 säilikut (2014. aastal 45 786 säilikut), millest 26 404 säilikut digiteerimise eesmärgil. Lisaks tegeleti Noorasse kolitavate arhivaalide olemikontroliga, aasta lõpuks oli kontrollitud 31% sealsest kolimismahust (kokku kolitakse Tallinnast Tartusse 915 403 säilikut ehk 65 183 karpi).

Filmiarhiivis jätkus nitropõhimikul filmide (84 säilikut, 18 775 meetrit) tehniline ja olemikontroll. Enne laenutamist tehti tehnilist kontrolli 89 säilikule (26 399 meetrit) ja tagastamise järel 401 säilikule (111 695 meetrit). Konserveeriti ja pakendati 1285 klaasnegatiivi. Fotode säilivuse tagamiseks teostati 19 426 negatiivi olemi- ja tehniline kontroll ning nitropõhimiku väljaselgitamine. Kontrolli käigus leiti 11 556 nitronegatiivi, paralleelselt toimus nende negatiivide puhastamine, pakendamine ja tähistamine. Jätkus arhiiviväärtuseta fotopositiivide ja -negatiivide olemikontroll. Fotolaboris valmistati 35 mm toorfilmist emulsiooni mahapesemise teel 4000 meetrit kaitserakordit. Rakveres jätkus mustvalgete filmide algmaterjalide hoidla ja värvifilmide algmaterjalide külmhoidla sisseseadmine ja säilikute ümberpaigutamine.

4.2. Konserveerimine

Tartu konservaatorid valmistusid kogude kolimiseks ning valmistasid arhivaale ette kopeerimiseks ja eksponeerimiseks. Enne digiteerimist vajas konserveerimist 266 säilikut ehk 19 990 lehte. Mikrofilmimiseks korrastati 17 EELK koguduse materjalid: konserveerimistöid vajasid 68 kirikuraamatut, neist 8 raamatut puhastati hallitusest. Kaarte konserveeriti eelmise aastaga samas

mahus, 1733 ühikut (676 m²). Noora hoones eksponeerimiseks ja uurimissaalis kasutamiseks konserveeriti 360 poolnahkköidet. Konserveerimisteenust osutati MTÜ Liivimaa Arenduskeskusele.

Tallinna konservaatorite tööd mõjutasid Maneeži hoone galeriis ja Madara hoone uurimissaalis toimunud näitused. Suuremad konserveerimistööd eelnesid ajakirja „Pikker” karikatuuride (konserveeriti 25 säilikut enam kui 4700 karikatuuri) ja Roman Haavamägi (konserveeriti 64 säilikut: jooniseid, kirju, fotosid, kavandeid ja akvarelle) näituste avamisele. Jätkus filmiarhiivi kogudest pärinevate nahkköites fotoalbumite konserveerimine (5 albumit, millele valmistati arhiivipüsivad säilitusümbrised). Lõpetati Maapanga arhiivi kuuluva 628 ulatuslikult kahjustunud kaardi konserveerimine. Teenustööna teostati konserveerimistöid Eesti Tuletõrjemuseumile, sihtasutusele Arvo Pärdi Keskus ja ühele eraisikust tellijale. Jätkus konserveerimisruumide remont ja valmis märgtöölusruum.

Konservaatorid korraldasid mitu töötuba kolleegidele arhiivist ja teistest mäluasutustest: põimitud paberköite valmistamine, paberalusel teoste konserveerimine reguleeritava vaakumsüsteemi abil, paberivalamine, köitmine. Osaleti konservaatorite kutsekomisjoni, konservaatori kutseeksami hindamiskomisjoni ja Eesti Konservaatorite Ühingu juhatause töös. Juhendati ka arvukaid erialapraktikante, sh kolme kuu vältel konserveerimismagistranti Hispaaniast. Rahvusarhiivi seitsmeliikmeline esindus esines mitme ettekandega Riias toimunud rahvusvahelise arhiivinõukogu liikmesarhiivide säilitusjuhtide kohtumisel.

4.3. Digiteerimine

Tartus muutis kolimise ettevalmistustöödele keskendumine oluliselt ka digiteerimisvaldkonna töömahtusid. Töötajate töökohustuste ajutise muutmise tõttu jäi neljast raamatuskannerist Tartus igapäevaselt kasutusele üks. Raamatu- ja kaardiskannerite töö tulemusena valmis 329 235 digikujutist (2014. aastal 864 923 kujutist). Lisaks valmistati Rahvusraamatukogu tellimisel 45 rulli kasutuskoopeid ja ilmutati 68 mikrofilmirulli. Mikrofilme skaneeriti (sh teenustööna EELK-le) ~100 000 kaadrit. Tallinnas kasutati digiteerimistööde teostamisel viie vabatahtliku ja ühe praktikandi abi. Digiteeriti 819 550 kujutist, neist 225 463 Utah' Genealoogiaseltsi tellimusega.

Filmiarhiiv valmistas digiteerimiseks ette 334 säilikut (85 558 meetrit) filmi ja digiteeris 16 mm filmi 5464 meetrit (ajalises mahus 07:46:01), atsetaatalusel 35 mm filmi 6300 meetrit (03:50:39), nitroalusel 35 mm filmi 12 141 meetrit (07:21:53). Kõigist digiteeritud filmidest tehti kasutuskoopeid. Juurdepääsu tagamiseks digiteeriti 8 mm filmi 115 säilikut mahus 42:10:05 ja teenustööna Eesti Rahva Muuseumile 106 rulli 8 mm filmi. Kasutusfondi täiendati 38 nimetuse analoogsalvestistega. Juurdepääsu tagamiseks valmistati uurimissaalis kasutamiseks DVD-sid 51 nimetusest mahus 12:18:16. Fotosid skaneeriti 11 869 säilikut. Tagatis- ja kasutusfondi tarvis pildistati ümber 23 albumit ehk 2026 pildifaili. Digiteeriti 1737 klaasnegatiivi, 180 helilinti ja 35 DAT helikassetti mahus 140:18:38. Riigikantselei tellimusele digiteeriti 72 helikassetti mahus 149:44:00. Film Audio OÜ-s digiteeriti heli 191 säilikut. Uurijate teenindamiseks digiteeriti 13 helilinti mahus 04:05:30, valmistati DVD-sid ajalises mahus 25:48:09, lisaks lõigati segmente digiteeritud failidest ja konverteeriti soovitud formaati (10:05:46) ning salvestati failideks erinevatelt analoogkandjatelt ja konverteeriti mahus 14:13:14.

5. Kasutamine

5.1. Uurijateenindus ja andmebaasid

Jätkus Rahvusarhiivi kliendiportaali [VAU](#) arendamine ja täiendamine töövoogude korrastamiseks ja kliendimugavuse tõstmiseks. Olulise uuendusena valminud päringute mooduliga on nüüdsest kaasatud kõik arhiivi üksused, v.a filmiarhiiv. Päringute vastuvõtmine toimub nüüd ainult VAU kaudu, kuhu sisestatakse ka paberil saabunud päringud. Lisatud pangalingi teenus võimaldab klientidel nii päringute kui ka koopiade eest kiirelt ja mugavalt tasuta. Aasta lõpuks on seda kasutatud 1332 korral. Alustasime nn ühisteatiste väljastamist, sellega saab päringu esitaja Rahvusarhiivist vaid ühe vastuse, mille koostavad ühiselt mitme struktuuriüksuse arhivaarid. Kui 2016. aastal võetakse töösse ka päringuvastuste moodul, siis tähistab see kõigi klientideeninduse töövoogude jõudmist VAU-sse.

Aasta jooksul registreeriti VAU-s 17 110 erineva isiku 481 261 veebikülastust (st sisselogimist). Uurimissaalides käis samal ajal 2124 isikut 9939 korral. VAU kaudu esitati 80 688 tellimust ja telliti 73 498 säilikut. Kui enamik veebikülastajatest tegeleb tavapäraselt suguvõsa- või koduloo uurimisega, siis tellimuste esitajatest on ülekaalus teadustööga tegelejad (kokku 25 253 tellimust). Pühendunud arhiivisõprade hulk on endiselt kasvamas: üle kümne korra logis VAU-sse sisse 7222 kasutajat ja üle tuhande korra kasutas teenuseid 270 uurijat.

Rahvusarhiivi kesksete digiressursside külastuste üldarv 1 071 142 osundab langustrendile, kuid selle taustal on toimumas märkimisväärsed muutused kasutajate käitumismustrites. Nii näiteks vähenes [Saaga](#) puhul drastiliselt juhuslike külastuste arv, alles on jäänud vaid pühendunud püsikasutajad: kui mullu loendati korduvkasutajaid vaid 30%, siis tänava ulatus nende arv 81%-ni kõigist külastajatest. Juhukülastuste hulk, kus avalehelt on lahkunud ilma ühtegi järgnevat klikki tegemata, langes 70%-lt 30%-ni. Tõusis külastuste keskmine pikkus, küündides 20 minutini varasema 13 minuti asemel. Keskmiselt vaadati Saagas ühe külastuse vältel 33 lehekülge.

Esile tuleb tõsta latusalt toimivat pensioniõiguslike päringute menetlemist koostöös Sotsiaalkindlustusametiga, selle tulemusena on oluliselt kahanenud tööstaaži teatiste väljastamine. Erilist tähelepanu pöörati kodakondsusteatistega seonduvale. Politsei- ja Piirivalveameti ning Välisministeeriumi ametnikega peetud ümarlual arutati võimalusi arhiivandmetega manipuleerimise ja nende väärti kasutamise vähendamiseks. Eeltooduga seonduvalt kaasajastati päringuvorme ja vastuste malle, see on märkimisväärselt vähendanud vahendajate poolt nappide algandmetega päringute esitamist kodakondsuse tõestamiseks.

Tõusuteel on ühismeedia roll arhiiviallikateni suunajana, näiteks moodustas Geni keskkond pea poole kõigist Saagani jõudmise teedest. Selle taga on meie üliaktiivne suguvõsaurijate kogukond, kes lisab pidevalt Geni isikuprofiilidele Saaga linke. 20% kõigist külastustest jõudis Saagasse läbi *Google*'i otsimootori.

Ehkki arhiivi infosüsteemi [AIS](#) kasutusstatistikat varem aruannetes vaadeldud ei ole, on ka see keskkond meie veebikülastajate seas väga populaarne. Aasta jooksul tegid kasutajad kokku 414 939 päringut 84 erinevast riigist. Eesti kõrval kuulusid esikümnesse Venemaa, Soome, Saksamaa, Rootsi, Iisrael, USA, Suurbritannia, Valgevene ja Ukraina. Unikaalseid kasutajaid oli AIS-is 49 276 ja kasutussessioone 146 367, ühe külastuse keskmiseks pikkuseks oli 9,5 minutit.

Kvaliteetsed kirjeldused on tõhusa veebikasutuse eelduseks, seetõttu pööratakse suurt tähelepanu eeskätt kaartide ja fotode kirjeldamisele ning sisestatu kontrollimisele ja täiendamisele. Lõppesid tööd kollektsooniga Põllutöoministeeriumi Katastri ja Maakorralduse osakond, kokku kontrolliti ja täiendati 2013.–2015. aastal 54 133 kaardi kirjeldusi, AIS-is kontrolliti ja täiendati 48 265 säiliku andmeid. Peamiselt maakrediidiseltside arhiivides asuvate talu- ja mõisamaade hindamistoimikute arvelt täienes [kaardiandmebaas](#) 10 397 kirjega. Kokku on praeguseks kirjeldatud 132 117 kaarti.

Fotode osas oli suurmahulisemaks töövooks Partearhiivi fotokogu kirjeldamine, korrastamine ja hindamine – aasta jooksul kirjeldati 8200 fotot. Kokku on kirjeldusi loodud kollektiooni 33 580 fotole, millest omakorda digikujutistena on kättesaadavad 25 366 fotot. Filmiarhiivi kogudest lisandusid Fotisesse 17 101 foto kirjeldused, neist 4625 Politsei- ja Piirivalveameti (juurdepääsupiirang viis aastat) arhiivi, oluliselt täienesid ka Verner Puhmi, Eesti Geograafia Seltsi ja Jaan Rieti arhiivid. Kokku on tänaseks arhiivi fotode infosüsteemis [Fotis](#) 622 991 kirjet.

Filmiarhiivi infosüsteemi [FIS](#) helisalvestiste alajaotusesse lisati Rahvusarhiivi sisevõrgus kuulamiseks 846 helisalvestist, 220 helidokumentide kirjeldusüksust ja 115 uut filmiannotatsiooni. FIS-is tehti nähtavaks 844 veebivideot kogupikkusega ligi 335 tundi Riigikogu 2012.–2013. aasta istungitest, osa neist on lingitud ka Riigikogu stenogrammide veebilehega, kus saab tutvuda istungite päevakorra ja ettekannete stenogrammidega. Veebiligipääs loodi 50 filmilindilt digiteeritud ringvaatele ajalises mahus 06:27:05. Samuti lisandus FIS-is vaatamiseks 27 ENSV Kultuuriministeeriumi kogusse kuuluvat 16 mm filmi (ajalises mahus 06:17:33), mis kajastavad Eesti kunstnike tegevusi ja kunstielu sündmusi ajavahemikus 1970–1978.

Eraldi väärrib esiletõstmist koostööprojekt Tallinna Ülikooli Raamatukoguga, selle käigus digiteeriti ja tehakse uurijaile [E-varamu](#) portaalis kättesaadavaks 570 nimetust trükiseid ja jätkväljaandeid (19 268 kujutist), mida ei leidu üheski teises Eesti mäluasutuses.

5.2. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused

Tavapäraseid arhiiviekskursioone viidi üldharidus- ja kõrgkoolide õppureile läbi 96 korral (sh Tartus 67), neile lisandus allikate kasutusvõimaluste tundmaõppimise uusi vorme. Edukad olid igakuised Madara maja uurijatunnid, milles käsitleti erinevaid teemasid alates veebirakenduste tutvustamisest ja lõpetades kaardiandmebaasi kasutamise ja ilmasõja ühisloome juhendamise. Liivi majas toimunud lugemissaaliloengud pakkusid kuulajatele võimaluse saada osa nii akadeemilisematest kui ka rakenduslikumatest teemadest, loenguid rikastasid teemakohaste näituste ja üllitiste esitlused: Aadu Musta loeng „Perekonnaloo uurimine: teadus, kunst või käsitöö?” kaasnes perekonnaloo uurija käsiraamatu esitlusega, Alo Lõhmus tutvustas Vabadussõja kirjalikku mäletamist nii arhiiviallikate kui üksikisiku vaates, Browne'i näituse avas Mati Lauri ettekanne „Kindralkuberner George von Browne ja pärisorjuse reguleerimine Liivimaal” ning seoses ajalooliste halduspiiride rakenduse Kupits kolimisega Maa-ameti kaardiserverisse tutvustas Tanel Hurt ajalooliste kaartide rakendust vastavas geoportaalis.

2015. aastal pöörati üleilmselt jätkuvalt palju tähelepanu I maailmasõjale ja nii kõitis ka meil keskmisest enam üldsuse ja arhivaaride tähelepanu ühisloome algatus „Eestlased Esimeses maailmasõjas”. Aasta jooksul sisestas 153 vabatahtlikku 75 452 kirjet 310 säilikust, peamiselt väkkevõetute ja kutsealuste nimekirjadest. Kolmel kõige tublimal sisestajal kogunes kirjeid üle 15 000 ja üle 1000 kirje sisestas veel seitse vabatahtlikku. Sisestusaktiivsust tõstis märgatavalt vabatahtlike nimekirja avalikustamine, luues kogukonna tunnet ja võimaldades reaalselt jälgida oma

ja teiste tegijate tööpanust. Ühisloome veebi külastati aastas 17 197 korral, lisaks andmete sisestamisele tehti otsinguid sõdurite kohta. Võimalust lisada andmeid koduarhiividest kasutati 76 korral, samuti lisati 1520 Geni ilmasõja projektis sisestatud isiku põhiandmed ja lingid Geni portaalile. Kiiduväärt algatus oli vabatahtlik Kaili Müürisepa loodud visualiseeriv kaart sisestatud sõdurite arvuga, kaardilt saab vaadata valdadest mobiliseeritud sõdurite hulka ja sellelt näidult on võimalik edasi liikuda ühisloome rakendusse.

Osalemine europrojektis *Community as Opportunity* ([CO:OP](#)) võimaldab katsetada arhiiviõppes innovatiivseid ja sihtrühmapõhiseid lahendusi. Koostöös Tallinna Pelgulinna kooliga viidi läbi pilootfilmimine Madara arhiivihoones. Õpilastele jagati rühmapõhised ülesanded kas mõne arhivaali sisuga tutvumiseks või arhiivitöö mõistmiseks. Ülesande tulemusena valmistasid õpilased videofilmid, lavastades filmi iseseisvalt ning kasutades isiklikke nutiseadmeid ja arvuteid. Arhiiviõppe selline meetod andis õpilastele kahtlemata rohkem kui traditsiooniline tunnis kuulamine või arhiivis ekskursioonil käimine. Tegu oli pilootprojektiga, millega Rahvusarhiiv avas projekti töopaketi „Seiklused arhiivis”. Valminud filme hinnatakse 2018. aastal rahvusvahelisel festivalil Zagrebis, pilootfilmidega saab tutvuda projekti *Facebooki* lehel ja arhiivi [ajaveebis](#).

Tartu Ülikooli tudengite praktikate läbiviimisega seisab arhiiv jätkuvalt selle eest, et akadeemiline kasutaja leiaks ka tulevikus tee arhiivi. Magistripraktika sooritas 2015. aastal üks magistrant, bakalaureuseastme praktika viidi läbi viiele tudengile. Samuti toimusid arhivaaride osalusel ülikooli ainekursused „Eesti arhiivid: 19.–20. sajandi allikad” ja „Allikaõpetus”. Viimase raames kaasatud tudengid andsid tõhusa panuse ka ühisloome andmesisestusse.

Sügisel toimus traditsiooniline ajalooebaste ekskursioon, Rahvusarhiivi tudengipremia ettekandepäev ja preemiasaaja väljakuulutamine. Sel aastal pälvis preemia Ivan Lavrentjevi Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudis kaitstud bakalaureusetöö „1993. aasta Narva autonoomia referendumi läbiviimine ja -kukkumine”.

Rahvusarhiivi näitusepindadel Maneeži galeriis ning Liivi ja Madara majades leidsid aasta jooksul koha mitmed väljapanekud alates Liivimaa 18. sajandi „terasmees” George von Browne’st kuni ajakirja „Pikker” karikatuurideni 1957–1995. Populaarsust kogusid näitused Tallinna Moemaja 1950. aastate moejoonistest ja Pirita ringraja 50. juubelile pühendatud väljapanek „Pirita ringrada”. Viimase avamise puhul linastus Tallinna Kinomajas „Vallatud kurvid” (1959), millele järgnes vestlus Pirita-Kose-Kloostrimetsa ringrajal võistelnud motosportlastega. *Google Cultural Institute*’i [näituse keskkonna](#) kaudu jõudsid üleilmse kasutajaskonna ette Napoleoni sõdade ja Esimese maailmasõja näitused. Arhiivi *Flickr*i kontol asuv koopianäitus „Maman reis Jaapanisse kadunud poja, Andrjuša, otsinguil” intrigeerib küsima, kas tegemist on esimese Eesti koomiksiga?

Tallinna Kinomajas näitas filmiarhiiv programmi naisrežissööride-dokumentalistide loomingust ning muinsuskaitsekuu tähistamiseks toodi sealsamas ekraanile valik tööstuspärandit käsitlevaid ringvaateid ja dokumentaalfilme. Okupatsioonide Muuseumis taaslinastus mängufilm „Tšekaa komissar Miroštšenko”, mis jõudis tänava laiema publiku ette ka DVD kujul.

Kaks dokumenti Rahvusarhiivi kogudest olid väljapanekul Türgi Rahvusarhiivi korraldatud rahvusvahelise konverentsi „Documents of the First World War Centenary” ühisnäitusel ning koostöös Eesti Ajaloomuuseumiga osaleti Riigikantselei tellimusel Eesti vapi 90. juubeliks näituse „Eesti vapp” koostamisel.

Järjekordne arhiiviöö egiidi all „Õös on muusikat” toimus esmakordselt Tartus. Tuhatkonnal huvilisel oli võimalik osa saada H. Elleri muusikakooli kasvandike kontserdist, ekskursioonidest, töötubadest ja näitustest. Kordumatu arhiiviöö lõpetas Tartu Popi ja Roki Instituudi meeleolukas katusekontsert.

5.3. Ühismeedia

Rahvusarhiivi [ajaveebis](#) ilmus aasta jooksul 49 postitust, kokku vaadati blogi 37 400 korral. Populaarseimad lood olid [27 fotot Lembit Ulfsakist](#) (7217 vaatamist), [Arhiivis pildistamas!](#) (730 vaatamist) ja [Noora nurgakivi](#) (502 vaatamist). Lembit Ulfsaki postituse tavalisest märksa suurema vaadatavuse tõi kaasa loo kajastamine [Delfis](#).

Detsembri seisuga oli Rahvusarhiivi [Facebooki](#) kontol 1737 jälgijat. Uusi jälgijaid lisandus 669. Kontol jagati infot Rahvusarhiivi olulisemate saavutuste ja arhiivis toimunu kohta, Jätkati traditsiooni tutvustada päevakajaliste sündmuste ja tähtpäevadega seonduvaid arhivaale ning huvitavamaid juhuleide.

[Twitteri](#) kontot kasutati peamiselt lisakanalina kodulehe uudistele ja huvitavamatele [Facebooki](#) ning [Flickr](#)i postitustele linkimiseks. Kokku tehti [Twitteri](#) kontole 49 säutsu. [YouTube'i](#) kontole lisandus sel aastal 12 uut videot, kokku vaadati aasta jooksul videoid 7353 korda.

[Flickr](#)i kontole lisandus 2015. aastal 5 albumit 83 fotoga. Kokku on nüüd kontol 376 fotot, mis on jagatud 17 temaatilisse albumisse. Fotosid vaadati 2015. aasta jooksul 308 199 ja neist 82% on märgitud lemmikuks. Paralleelselt tegutseb [Flickr](#)i näituste konto, kus on võimalik eelnevada laenutatavate näitustega. Kontol asuvad 26 näituse veebiversioonid.

Juunis 2015 alustati Rahvusarhiivi tähtsamaid uudiseid ja tegemisi kokkuvõtva uudiskirja väljaandmisega. Uudiskirja laialisaatmiseks kasutatakse [Mailchimp](#)i keskkonda. Aasta lõpuks ilmus kolm uudiskirja ehk kord kahe kuu tagant. Uudiskirja tellijaid on seni 258 inimest.

6. Digitaalarhiivindus

6.1. Tarkvaraarendus

Aasta jooksul valmis Rahvusarhiivi kliendiportaali VAU arhiivipäringute ja vastuste haldamise moodul, mis ühendas ühte rakendusse ja ühtsesse töövoogu kõik klientide esitatavad arhiivipäringud. Päringute vastuvõtmine toimub üksnes VAU kaudu, VAU-sse sisestatakse ka paberil saabunud päringud – arvutit mittekasutavate klientide arhiivipäringud sisestab VAU-sse Rahvusarhiivi klienditeeninduse töötaja. Klienditeenindusel on pidev ühtne detailne ülevaade menetluses olevatest ja menetletud arhiivipäringutest, samuti koostatud vastuskirjadest ja arhiiviteatistest.

Jooksvalt täiendati ja hallati kõiki teisi viimastel aastatel välja töötatud ja kasutusel olevaid digitaalarhiivi süsteeme ning veebi juurdepääsu keskkondi.

Riigi Infosüsteemi Amet rahastas Rahvusarhiivi struktuurivahendite taotluse „Digitaalse arhiveerimise terviklik analüüs”, mille eesmärk on uurida, miks on digitaalse arhiveerimisega alustamine olnud asutustes aeglane ning milliste infotehnoloogiliste, õiguslike, organisatsiooniliste või finantsiliste meetmetega tuleks tänaseid digitaalse arhiveerimise õigusakte, juhendeid, protsesse ja tarkvara parandada või muuta nii asutustes kui ka Rahvusarhiivis. Riigihanke tulemusel sõlmiti ärianalüüsi läbiviimise hankeleping AS-ga PricewaterhouseCoopers Advisors, tööde teostamine toimub koostöös digitaalarhiiviga jaanuarist juunini 2016.

6.2. Digitaalne säilitamine

Aasta jooksul võeti universaalse arhiveerimismooduli (UAM) abil digitaalarhiivi vastu dokumente ühel korral: Riigikantselei andis üle 209 säilikut, sh 363 arhivaali, 1169 faili, kokku mahuga ca 1 GB. Mitmel korral kasutati UAM-i üleantavate pabermaterjalide arhiivikirjelduste ettevalmistamiseks. Mitme asutuse digitaalne üleandmise ettevalmistused on lõpetamisjärgus.

Digitaalselt säilitatav aines on Saagas, Fotises, FIS-is ja väiksemates rakendustes kättesaadavad ning sinna veel mitte jõudnud digiteeritud Rahvusarhiivi säilikud. Aasta lõpu seisuga olid veebi kaudu jälgitavad 15 088 676 kaadrit Saagas, 534 871 fotot Fotises, 1529 nimetust (337,2 tundi) filme ja 1146 nimetust (648 tundi) helisid FIS-is ja 42 113 kaarti kaartide infosüsteemis. Kokku on kettamassiivides ja lintidel tagatiskoopiadena säilitamisel 508 terabaiti digiteeritud faile. Digitaalselt sündinud tavadokumentide faile on säilitamisel 7 gigabaiti ja digitaalselt sündinud filme 31,7 terabaiti.

Seoses ettevalmistatavas sundeksemplari seaduses filmiarhiivile peatselt lisanduva digitaalselt sündinud filmide vastuvõtmise kohustusega soetati filmide töötlemise ja säilitamisega seotud riistvara: uus kettamassiiv, võimas tööjaam ja lindiroboti täiendused.

6.3. Koostöö

Rahvusarhiiv osaleb riigi infosüsteemi haldussüsteemis RIHA riiklike infosüsteemide asutamiseks, andmekoosseisu muutmiseks ja lõpetamiseks kooskõlastuste andmises. Teised kooskõlastavad asutused on Andmekaitse Inspeksioon, Statistikaamet ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium. 2015. aastal anti hinnang infosüsteemidele 168 korral, neist 14 esitati lõpetamise

registreerimiseks. Infosüsteemide asutamist kooskõlastati 64 korral, 51 infosüsteemi läbisid kooskõlastusringi positiivselt (näiteks Kaitseministeeriumi hallatav mobilisatsiooniregister ning Välisministeeriumi hallatav aukonsulite register).

Lõppes Rahvusarhiivi osalusel toimunud üleeuroopaline arhiivide koostööprojekt APEx (*Archives Portal Europe network of eXcellence*), mille raames valmis, võeti kasutusele ja täideti andmetega Euroopa arhiiviportaal (www.archivesportaleurope.eu).

Jätkus tegevus Euroopa Komisjoni CIP-ICT-PSP programmist rahastatavas europrojektis E-ARK (*European Archival Records and Knowledge Preservation*), mis algas 2014. aastal ja kestab kuni 2017. aasta alguseni. Projekti eesmärk on üleeuroopalise digitaaldokumentide ja andmebaaside arhiveerimise metodoloogia ja lahenduse väljatöötamine ning selle testimine ja kasutuselevõtt rahvusarhiivide, teadusasutuste ja tarkvarafirmade koostöös. 2015. aastal liiguti projektis osaleva 16 partnerasutuse toel jõudsalt edasi metoodika ja tarkvaralahenduste väljatöötamisel, mida on 2016. aastal plaanis testida mitmetes pilootasutustes, sh Eesti Töötukassas ja Eesti Äriarhiivis.

Välisministeeriumi rahastatud ja juba 2014. aastal alanud arengukoostööprojekti „Digiteerimisstrateegia koostamine Moldova Riigiarhiivile” raames toimunud kahel Rahvusarhiivi töötajate visiidil Chişinăusse anti Moldova kolleegidele üle skaneerimistöökoha riistvara ja koolitati nad seda kasutama. Ühtlasi korraldati seminare, kus tutvustati Eestis rakendatud kaasaegse arhiivinduse põhimõtteid ja läbiviidud arhiivinduslike reforme. Projekti lõpuks koostati ja edastati Moldova arhiivile digiteerimisega alustamise soovitusel ja põhimõtted ning tõlgiti vene keelde Eesti arhiivinduslike õigusaktide, regulatsioonide ja olulisemate juhiste tekstid.

7. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusarhiivi 2015. aasta teadus- ja publitseerimistegevus toimus väljakujunenud suundades. Selle aasta olulisemad publikatsioonid olid seotud Esimese maailmasõja teemaga. Ilmus mahukas sõdurite kirjade, päevikute ja mälestuste kogumik, rahvusväeosade antoloogia ja Kustas Viitmanni mälestused. Eraldi esiletõstmist väärib ka Eesti Ajalooarhiivi toimetiste teemanumber, mis käsitles Nõukogude Eesti arenguid suurriikidevahelise vastasseisu – külma sõja – tingimustes.

2015. aastal ilmusid järgmised Rahvusarhiivi publikatsioonid:

1. Eestlased ilmasõjas. Sõdurite kirju, päevikuid ja mälestusi Esimesest maailmasõjast. Koostanud Tõnu Tannberg. Tartu: Rahvusarhiiv
2. Võitlus näljaga. 19. sajandi näljahädad Eesti külas. Dokumentide kogumik. Koostanud Kersti Lust. Tartu: Rahvusarhiiv (EX FONTIBUS ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE IV)
3. Eesti rahvusväeosad 1917–1918. Antoloogia. Koostanud Ago Pajur ja Tõnu Tannberg. Tartu: Rahvusarhiiv (Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost 7)
4. Juhtumised suures Euroopa sõjas 1914.–1918. aastal. Läbi elatud juhtumised mälestuseks kirja pannud Kustas Viitmann. Koostanud Andres Seene. Tartu: Rahvusarhiiv (Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost 8)
5. Eesti Ajalooarhiivi toimetised 23 (30). Nõukogude Eesti külma sõja ajal. Koostanud Tõnu Tannberg. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv (SCRIPTA ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE)
6. Ajalookultuuri ajakiri „Tuna” (4 numbrit)
7. Tšekaa komissar Miroštšenko (1925). Muusika: Edmund E. J. Hõbe. Voldiku tekstid: Lauri Kärk ja Tõnu Tannberg. 78'23". Mustvalge PAL16:9. DVD. Tallinn: Filmiarhiiv
8. Rahvusarhiiv 2013–2014. Koostanud Tõnu Tannberg. Tartu: Rahvusarhiiv

2015. aastal alustati Rahvusarhiivi publikatsioone avalikkusele tutvustavate ajalooärasõnade läbiviimist. Septembris toimus Rahvusraamatukogu väikeses saalis ajalooärasõna „Uurime koos Esimest maailmasõda!”, kus ilmasõjast kõnelesid ajaloolased Tõnu Tannberg, Ago Pajur, Aadu Must ja Andres Seene ning esitleti nelja värsket ilmasõjateemalist trükist. Edukat ühisloomealgatust ja Esimese maailmasõja arhiiviallikaid tutvustas Maive Mürk. Novembris toimus Rahvusarhiivi Maneeži majas teine ajalooärasõna „Raudse eesriide taga: Nõukogude Eesti palgejooni külma sõja kontekstis”, kus esinesid ajaloolased Tõnu Tannberg, Olev Liivik, Olaf Mertelsmann ja Meelis Maripuu. Selle üritusega tutvustati külma sõja teemalist artiklite kogumikku.

2015. aastal lõppes Rahvusarhiivi egiidi all teostatud Eesti Teadusagentuuri grant „Parteiline nomenklatuurisüsteem Eesti NSV-s: väljakujunemine, funktsioneerimine ja toimemehhanismid ühiskonnas” (2012–2015, põhiasutus Tartu Ülikool, grandihoidja Tõnu Tannberg). Ettekannetega on erinevatel teaduskonverentsidel ja seminaridel esinenud paljud Rahvusarhiivi töötajad.

Jätkus koostöö Eesti Mälu Instituudiga, selle raames avaldati ajakirja „Tuna” veergudel Eesti Mälu Instituudi kaastöölise uurimusi lähiajaloost. Rahvusarhiiv osales traditsiooniliselt prima eestikeelse ajalooaamatu preemia väljaandmisel.

8. Organisatsiooniline areng

Aastat sisustasid ettevalmistused Rahvusrhiivi uue peahoone Noora sujuvaks kasutuselevõtuks 2016. aastal – ehitustöid alustas YIT Ehitus AS veebruaris ja kavatseb tööd lõpetada 2016. aasta veebruaris. 15. aprillil 2015 asetati paigale Noora nurgakivi, 17. juulil oli põhjust pidada sarikapidu. Kokku protokolliti 2015. aastal 36 ehituskoosolekut, lisaks toimusid töökoosolekud spetsialistide ja Rahvusrhiivi töötajate osavõtul.

Suvel viis Riigi Kinnisvara AS koostöös asjatundjatega läbi Noora esimese kunstihanke, mille tulemusena katab fassaadi kangas „Uure“. Fassaadikangas avati pidulikult 3. detsembril. Aasta lõpus alustati teise kunstihanke ettevalmistustega, selle tulemusena peaks sündima Noorale sobilik heliinstallatsioon. Koostöös Noora sisearhitektidega on ettevalmistamisel uue hoone püsiekspositsioon. Riigi Kinnisvara AS viis läbi ka rahvusvahelise arhiiviriulite hanke, mille võitja AS Laomaaailm sisustab Noora hoidlad riulitega 2016. aasta jaanuari lõpuks (maksumus 1 470 000 eurot). Aasta lõpus teostus büroo- ja avaliku pinna mööbliga sisustamise rahvusvaheline riigihange eeldatava maksumusega ca 500 000 eurot.

Jätkusid ettevalmistustööd arhivaalide ümberpaigutamiseks vajalike eeltööde teostamiseks: arhiivikarpide, ümbriste, mappide hanked, digiteerimine, arhivaalide ümberpaigutamise logistika ettevalmistamine jne. Detsembris käivitati esimene arhivaalide ümberpaigutamise teenusepakkuja leidmise riigihange, mis hõlmab ca 22 000 arhiivikarbi Kuressaarest ja Haapsalust Tartusse ümberpaigutamist.

2015. aastal on Rahvusrhiivi koosseis võrreldes eelmiste aastatega vähenenud. 2014. aasta lõpus oli Rahvusrhiivis 229 teenistukohta ja teenistujaid 221, 2015. aasta lõpus oli koosseis kahanenud 213 kohani (sh 89,5 ameti- ja 123,5 töökohta) ning 211 inimeseni (sh 91 ametnikku ja 120 töötajat). Koosseisust on täidetud 195,7 kohta, 31 teenistujat töötab osakoormusega. Ametniku vaba ametikoha täitmiseks viidi 2015. aastal läbi üks avalik konkurss ajalooarhiivi kogumisosakonna arhivaar-inspektori ametikohale (kandideerinute arv 37) ja üks sisekonkurss seoses teenistuja üleviimisega teisele ametikohale. Aasta jooksul asus Rahvusrhiivi tööle 13 uut inimest, neist kümme tähtajalise lepinguga peamiselt seoses eesise arhivaalide kolimisega. Teenistusest lahkus 23 töötajat, neist üheksa omal soovil, kaheksa teenistustähtaja möödumisel ning kuus töö- ja/või ametikoha koondamise tõttu.

Personali vabatahtliku voolavuse määr (omal soovil lahkunute suhe töötajate koguarvu) on püsinud jätkuvalt 4% juures, samal ajal on koguvoolavus 10%, mis mäluasutuse kontekstis ei ole midagi üllatavat – asutusest minnakse pigem harva kui tihti, samas on liikumist parasjagu niipalju, et see tagab asutusele ka väikese järelkasvu.

Rahvusrhiivi töötajad täiendasid oma teadmisi ja oskusi kodu- ja välismaal kõigis põhilistes arhiivitööga seotud valdkondades. Asjakohasteks ja kasulikeks ettevõtmisteks on peetud töövaldkonnaga seotud organisatsioonide külastamist ning kolleegidega kogemuste vahetamist. Jätkuvalt on populaarseks ja motiveerivaks valdkondade (kasutamine, hindamine, säilitamine) koolitusüritused. Seoses Rahvusrhiivi tugiteenuste tsentraliseerimise ettevalmistamisega kujunes teenistujate koolituse maht 2015. aastal oodatust oluliselt väiksemaks ning mitmed koolitusplaanis planeeritud koolitused korraldatakse järgmisel aastal.

Taaskord pälvis suurepärase tagasiside Rahvusarhiivi ja Tartu Ülikooli ajaloo- ja arheoloogia instituudiga koostöös pakutav veebipõhine kursus „Dokumendi- ja arhiivihaldus infoajastul”, mis lõppes kevadel 2015. Kuivõrd huvi teema vastu oli suur, taasavati e-kursus novembris. E-kursuse materjalid annavad võimaluse olla kursis valdkonna olulisemate muudatuste, uuenduste ja seisukohtadega, samuti tõsta teadlikkust valdkonna sõlmpunktidest ja probleemi lahendamise viisidest.

Juba neljandat korda viis Rahvusarhiiv edukalt läbi rahvuskaslaste programmi arhiiviprojektide konkursi – Haridus- ja Teadusministeerium eraldas projektitaotluste rahastamiseks 150 265 eurot, millega arhiivikomisjon otsustas toetada 45 projekti. Lisaks anti arhiiviprojektide kohta ülevaade rahvuskaslaste programmi konverentsil tänavu septembris.

Väljakujunenud rahvusvahelise koostöö käigus osaleti Euroopa Liidu riigiarhivaaride ümarlaua töös, Euroopa Komisjoni arhiivigrupi tööühma ja dokumendihalduse ekspertrühma kohtumistel, rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse ning totalitaarsete režiimide uurimise instituudi ümarlaua töös. Filmiarhiiv osales rahvusvahelise Läänemeremaade filmikonverentsi korraldamisel ja aitas kaasa Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu konverentsi läbiviimisele Tallinnas. Balti arhiivide koostöös toimus arhiiviesinduste kohtumine Jurmalas, kus tutvustati Eesti arhiiviteenuseid ja ühisloome kogemust. Eesti ja Moldova arhiivide arenduskoostööprojekti raames korraldasid Rahvusarhiivi töötajad erialaseid seminare Moldova Riigiarhiivis.

2015. aasta riigieelarves moodustasid Rahvusarhiivi kasutada olnud kindlaksmääratud vahendid ja 2014. aastast ülekantud vahendid kokku 4 199 375,40 eurot. Sihtotstarbelised investeeringud ja toetus säilituseks emplariseaduse täitmise tagamiseks moodustasid 41 000 eurot investeeringuid ning 8 000 eurot siirdena. Majandustegevusest laekus *ca* 110 000 eurot. Riigieelarvelisi siirdeid saadi Välisministeeriumilt ning Haridus- ja Teadusministeeriumilt. Välistoetuste raames teostati 2015. aastal töid rahvusvahelistele projektidele E-ARK, APEX ja CO:OP.

Priit Pirsko
riigiarhivaar

6. jaanuaril 2016

Rahvusrhiiv arvudes 2015. aastal

Töötajad	211	91 ametnikku ja 120 töötajat
Hooned	10	Tallinnas (4), Tartus (2), Rakveres, Haapsalus, Kuressaares, Valgas
Arhiivihoidlad	15 770 m ²	1189 jooksvat meetrit vaba riulipinda
Säilikud*	9 133 513	http://ais.ra.ee
Arhivaalid veebis, digikujutised*	15 088 676	www.ra.ee/saaga
Kaardid veebis*	42 113	www.ra.ee/kaardid
Fotod veebis*	534 871	www.ra.ee/fotis
Filmid veebis*	1529	www.filmi.arhiiv.ee/fis
Veebikülastused	1 071 142	www.ra.ee/vau/
Vaatamised ajaveebis*	48 968	91 artiklit, http://blog.ra.ee
Jälgijad <i>Facebookis</i> *	1737	www.facebook.com/rahvusrhiiv
Lahendatud päringud	6105	3345 arhiiviteatist, 2760 vastuskirja
Publikatsioonid	11	www.ra.ee/et/publikatsioonid
Näitused	13	www.ra.ee/et/naitused
Eelarve	4 199 375	www.ra.ee

* andmed 2015. aasta lõpus, sisaldades kasvavalt eelnevate aastate andmeid